

Asia: VN/36398/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi Kansaneläkelaitoksesta annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Laki Kansaneläkelaitoksesta (kelalaki) annetun lain muuttamista

1. Oikeus saada ja käsitellä tietoja

Elinkeinoelämän keskusliitto (EK) katsoo, että Kelan oikeus käsitellä rekistereidensä tietoja muun muassa tutkimustoiminnassa sekä tilastojen ja ennusteiden laadinnassa näyttää tarkoituksenmukaiselta. Uusia tiedonsaantioikeuksia koskevat muutokset ovat kuitenkin huonoja, ja 2 a §:n 2 momentti tulee poistaa kokonaisuudessaan lakiluonnoksesta.

Lakiluonnoksessa uusia tiedonsaantioikeuksia perustellaan etenkin välttämättömyydellä. Tämä perustelu on virheellinen seuraavin perustein:

Ei ole todettu, että Kela hoitaisi puutteellisesti kelalain 2 § 2 momentissa todettuja tehtäviä. Ei ole myöskään osoitettu, että näiden tehtävien hoitaminen olisi liian suppeaa tai rajoittunutta puutteellisten aineistojen takia. Kelan ulkopuolelta tarvetta sen nykyistä laajempaan tutkimus- ja analysointitoimintaan ei ole esitetty. Kyse näyttää olevan Kelan sisäisestä halusta saada itselleen lisää tietoja.

Kela on ensisijaisesti sosiaaliturvan toimeenpanija eikä tutkimuslaitos. Sen lakiin perustuva velvollisuus hoitaa kelalain 2 § 2 momentissa todettuja tehtäviä liittyy erityisesti Kelan omien etuusjärjestelmien ja Kelan oman toiminnan kehittämiseen. Kela ei ole eikä siitä pidä tehdä yleistä yhteiskuntapoliittista tutkimus- ja analysointilaitosta, jolle kuuluisi hyvinvointivaltion etuuksien ja palvelujen tarkastelu. Kelalle ei ole eikä sille tule antaa resursseja tällaiseen.

Kelalla on jo nyt mahdollisuus hyödyntää massiivisen määrän tietoa, jota se saa erityisesti etuushakemuksista ja jota se tallentaa omiin rekistereihinsä. Esimerkiksi oikeus saada tietoja työterveyshuollon palveluntuottajilta on perusteeton, koska Kela saa työnantajien sille toimittamista työterveyshuollon korvaushakemuksista laajasti tietoja tuotetuista palveluista, niiden käyttäjistä ja kustannuksista. Vastaavasti Kela saa muista etuushakemuksista jo nyt paljon tietoja maassa asuvien ansioista, terveydentilasta, koulutuksesta ja varallisuudesta. Lisäksi Kela voi käyttää muiden viranomaisten tuottamia julkisia tilastoja ja analyyskejä esimerkiksi ihmisten ansioista, muista tuloista, eläkekertymistä ja etuuksista. Tämä huomioiden ei ole välttämätöntä, että Kelan tulisi saada muun muassa eläkerekisterien ansaintatiedot, eläke-etuuksien päätöstiedot, verotustiedot ja tulorekisteriin talletettavat tiedot sekä verotustiedot.

Laajennetulla tiedonsaantioikeudella Kelan tutkimus- ja analysointitehtävä tarkoittaisi, että syntyisi epätarkoituksenmukaista päällekkäisyyttä muiden lakisääteisten tutkimus- ja analysointitoimintaa harjoittavien organisaatioiden kanssa. Näitä ovat ainakin Tilastokeskus, Verohallinto, Opetushallitus, Työterveyslaitos, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Fimea ja Eläketurvakeskus. Esimerkiksi Eläketurvakeskus laatii jo nyt kattavasti tilastoja työeläkejärjestelmän eläkkeensaajien etuuksista ja arvioi eläke-etuuksien vaikuttavuutta ja eläkelainsäädännön muutosten vaikutuksia. Koska nämä organisaatiot harjoittavat tutkimus- ja analysointitoimintaa, ei ole välttämätöntä, että Kela alkaisi tehdä samaa tai samankaltaista työtä näiden organisaatioiden hallussa olevilla tiedoilla.

Hahmoteltuun laajaan tiedonsaantioikeuteen sisältyy muitakin heikkouksia, joiden takia sitä ei ole tarkoituksenmukaista toteuttaa:

Luonnoksen mukainen tiedonsaantioikeus voi olla yksityisyyden suojan kannalta ongelmallinen. Tarpeellisuuden tai välttämättömyyden edellytysten täyttyminen on analysoitu luonnoksessa kovin ohuelti. Erityisen pulmalliselta tässä suhteessa näyttää ihmisten terveydentilaa kuvaavien tietojen (esim. lääkemääräykset ja Kanta-palveluun tallennetut tiedot) luovuttaminen.

Tietojen luovuttaminen aiheuttaisi hallinnollista taakkaa ja kustannuksia tietojen luovuttajille. Näitä vaikutuksia lakiluonnoksella ei ole arvioitu lainkaan. Tietojen luovuttajien hallinnollista taakkaa ja kustannuksia ei pidä lisätä uusilla velvollisuuksilla.

Lakiluonnoksen mukaan tietojen luovutuksen lainmukaisuuden ja välttämättömyyden arviointi kuuluisi tietojen luovuttajana toimiville rekisterinpitäjille. Tämä tehtävä sopii huonosti rekisterinpitäjille. Millä kriteereillä esimerkiksi työterveyshuollon palveluntuottajat arvioivat, mitä työterveyshuollon asiakkaiden henkilö- ja potilastietoja ne voivat luovuttaa Kelalle ja miltä osin ne ovat välttämättömiä Kelan tutkimustoiminnassa?

2. Hallintotehtävien siirto

Lakiluonnoksen 2 b § tulee ottaa kokonaisuudessaan uuteen valmisteluun. Luonnoksen mukainen avustavien tehtävien siirtäminen yksityiselle taholle kohdistuu tehtäviin, joiden ei kaikilta osin voida katsoa olevan julkisten hallintotehtävien hoitamista.

Jatkovalmistelussa julkisten hallintotehtävien rajat tulisi harkita tarkkarajaisesti.

Virkavastuusääntelyä ei ole tarpeen ulottaa sellaisiin yksityisen hoidettavaksi annettaviin tehtäviin, jotka eivät ole julkisia hallintotehtäviä.

3. Hallituksen kokoonpano

EK pitää Kelan hallituksen kokoonpanoa koskevaa muutosehdotusta huonona erityisesti, kun ottaa huomioon perusteluihin kirjatun tavoitteen työ- ja yrityselämän sekä vakuutettuja koskevasta asiantuntemuksesta sekä sen, että työnantaja- ja palkansaajapuolelta hallituksessa olisi jatkossakin yksi edustaja.

Luonnosta tarkoituksenmukaisempaa olisi säätää hallituksen jäsenistä esimerkiksi työeläkevakuutusyhtiöiden tapaan siten, että kaksi jäsentä valitaan edustavimpien työnantajia ja palkansaajia edustavien keskusjärjestöjen ehdotuksesta ja yksi jäsen edustavimman yrittäjiä edustavan keskusjärjestön ehdotuksesta.

Laista on myös tarpeen poistaa se, että näin valittavat henkilöt toimisivat keskusjärjestöjensä edustajina Kelan hallituksessa. Ottaen huomioon muun muassa hallituksen jäsenen tehtävät sekä oikeudet ja velvollisuudet, yhdenkään jäsen ei pidä toimia muiden organisaatioiden edustajina Kelan hallituksessa. Tämä koskee siis myös sosiaali- ja terveysministeriön ehdotuksesta valittavaa hallituksen jäsentä.

4. Hallituksen tehtävät ja ylin johto

Hallitus johtaa ja kehittää Kelan toimintaa. Hallituksen jäsenet ovat juridisessa vastuussa Kelan toiminnasta.

Tätä taustaa vasten olisi perusteltua, että Kelan pääjohtajan ottaisi ja erottaisi Kelan hallitus. Tämä korjaus on tarkoituksenmukaista nyt hyvissä ajoin ennen seuraavaa pääjohtajan valintaa, joka on näillä näkymin seitsemän vuoden päästä.

5. Muut kohdat

Muilta osin EK:lla ei ole huomauttamista lakiluonnokseen laiksi Kansaneläkelaitoksesta annetun lain muuttamiseksi.

Laki tulotietojärjestelmästä

EK ei pidä tarkoituksenmukaisena sitä, että Kelalle annettaisiin oikeus saada tulorekisteriin talletettavat tutkimustoimintaa, tilastojen, arvioiden ja ennusteiden laaditaan sekä lainsäädännön kehittämis ehdotusten tekemistä varten. Perusteet ovat samat kuin mitä edellä on todettu muiden tiedonsaantioikeuksien laajentamisesta.

Laki valtiotalouden tarkastusvirastosta annetun lain muuttamisesta

EK:lla ei ole huomauttamista VTV:tä koskevaan lakiluonnokseen.

Rantahalvari Vesa
Elinkeinoelämän keskusliitto EK